

Производња и експлоатација пашњака и пићног биља у средоземним областима

П Л О Д О Р Е Д И

A. LOPES RIBEIRO — ГЕНЕРАЛНА ДИРЕКЦИЈА ПОЉОПРИВРЕДНЕ
СЛУЖБЕ — ЛИСАВОН

Отсуство кише преко љета, често и прекомјерне падавине током јесени и зиме, високе љетне температуре-праћене топлим и сувим афричким вјетровима, зиме умјерене, али у извјесним крајевима са јаким мразевима, то су у главним цртама карактеристике средоземне климе. Орографија донекле, ту и тамо, мијења ову ситуацију, али општи изглед остаје каквог смо га у неколико ријечи приказали.

Знатан дио земљишта је деградиран, а његови доњи слојеви су често непропусни.

У оваквој физичкој средини развила се посебна, застарјела, пољопривреда, која не одговара ни очувању земљишта, нити потребама које проистичу из јаког демографског притиска средоземне зоне. Уз то, њен пољопривредник није био способан да се бори против наслијеђених, застарјелих начина рада.

Употребљавајући, у почетку, мало, тамо гдје је то било могуће, примјењујући номадску пољопривреду, колико су то карактеристике земљишта дозвољавале, пољопривредник Средоземља је водио свој скромни живот, деградирајући мјестимично земљиште. Међутим, потстицан сталним порастом становништва, убрзо је осјетио потребу да приведе култури површине које, с обзиром на квалитет земљишта и топографске услове, не би никад требало обрађивати.

Рушењем природне равнотеже, настало је деградирање земљишта до те мјере, да су, према слободној процјени, 30—50% планинских површина данас сведене на голет гдје самоникла вегетација практично не постоји.

У средоземној зони уопште, а у Португалији можда у мањој мјери, земљиште се злоупотребљава. Шуме се уништавају те, иако их је данас остало још врло мало за сјечу, наставља се с прекомјерним и нерационалним испасивањем, што доприноси деградацији онога што је преостало. Ипак, наглашавамо да је то испасивање прекомјерно, с обзиром на садашње стање но, кад би се данашње методе измијениле (казаћемо даље на који начин), могућност повећања ефикавности стоке, у истим зонама, далеко би се повећала.

Под утицајем природних услова, пољопривредник средоземне зоне оријентисао је начин експлоатације земљишта на добијање хљеба за сопствене потребе, сира од својих оваца које пасу на slabим пашњацима и маслиновог уља које даје масноћу његовом оскудном одржавању.

Ова тенденција, колико нам је познато, није вјековима била спречавана државним мјерама; напротив, владе разних земаља фаворизирале су (а неке то и данас раде), ако не претјерано, онда бар једнострано, културу житарица. Ова грешка је скупо плаћена и

joш увијек се плаћа, јер се за ста-новништво, које се из године у го-дину повећава, све више смањује могућност постизања боље егзи-стенције.

Често се тврдило да услови Сре-доземља намећу екстензивну по-љопривреду с претежним плодоре-дом житарице (угар), јер сиромаш-ност земљишта и режим падавина не дозвољавају други систем. Ово тврђење бар уколико се тиче Португалије, сасвим је погреш-но. Ово је доказано, а на овом састанку имаћемо прилике да ви-димо како је овај проблем рије-шен у нашој земљи.

Без сваке сумње пољопривред-ник средоземне области налази се пред ове двије стварности: сиро-маштина и мршава земљишта, врло често у нагибу, и неповољне кли-матске прилике у току вегетаци-оног периода. Међутим, ово није разлог да не морамо реагирати, у-двостручити наше напоре и дока-зати да се ипак може нешто боље урадити.

Једно од средстава којему се од давнина прибјегавало за мијењање природних услова је наводњавање. Стварно, оно је традиционално у средоземним областима, па су из-вјесне земље, међу којима и Пор-тугалија, посљедњих година мно-го урадиле на подизању брана, кана-ла за наводњавање итд. Свуда гдје је наводњавање могуће, благо-дарећи одговарајућем земљишту и води, расположивој у довољним количинама, постигнути резултати били су веома задовољавајући. У-мјерена клима, дренарање земљи-шта изложених прекомјерним зим-ским падавинама, високе љетне температуре праћене великом свје-тлошћу, дозвољавају да се у овим областима створе изванредне ек-сплоатације оријентисане на пољо-привредну производњу или на уз-гој стоке, гдје ограничене повр-шине могу обезбиједити пристојну егзистенцију једне сељачке по-родице.

Нажалост, иако су површине ко-је су приведене, или ће се при-вести наводњавању, од велике вриједности, оне су још увијек врло ограничене, ако их упореди-мо са укупном површином култура

које се не наводњавају, нити ће се икад моћи наводњавати. Према то-ме, пошто је човек у немогућно-сти да суштински мијења климат-ске услове, остаје му једини из-лаз: измијенити услове земљишта. Под тим аспектом је овај проблем и био третиран у Португалији од стране пољопривредне службе. У дијелу Португалије са средо-земном климом ријетко ће се сре-сти плодород житарице, (угар) из године у годину. Овакав плодород се примјењује у врло ограничен-ним зонама са свима манама које су му својствене.

У највећем дијелу области са климом средоземног типа и сиро-машним и плитким земљиштем о-бично се примјењује сљедећи пло-дород:

- 1 година: обрађени угар
- 2 година: пшеница
- 3 година: овас или раж

а затим извјестан број година, ни-кад мање од двије, необрађеног у-гара, а врло често 4, 5, 6 и више го-дина. Примјењује се, међутим, да произвођачи имају тенденцију за смањивањем трајања угара сваки пут кад цијена хљебним житари-цама порасте.

Да размотримо случај обалског дијела Algarve-a. Ова област, ко-ја се налази на крајњем југу зем-ље, има типичну средоземну кли-му. Љетње температуре су врло високе, падавине износе 400—500 мм годишње, а понекад и испод 400 мм; обично имамо по три бес-кишна и по три мјесеца са врло ријетким кишима. Међутим, у овој провинцији, гдје доминирају ти-пични претставници Средоземља — маслина, смоква, рогач и бадем, вегетација је бујна и поред слабих падавина. Овдје се не ради о дубо-ком земљишту, али чињеница да ту постоји активни слој од 25—35 цм земљишта, доброг физичког састава, дозволила је гајење во-ћака и узгој стоке која земљишту враћа добар дио органске матери-је са свим предностима и могу-ћностима које одатле проистичу, а које су добро познате.

У овој зони, гајење једногоди-шњих легуминоза, било за сјеме, било за пићу, врло је раширено, а

технички проблеми које оно поставља лако су ријешиви.

Други примјер имамо у околини града Веја, на земљиштима званим «barros» (иловача). Иако у овој зони доминирају житарице, а падавине се крећу око 600 мм годишње, гајење легуминоза је врло раширено. Принос пшенице често прелази 2.000 кг/ха. Према томе, можемо утврдити да није једини фактор који условљава плодород житарице (угар) клима већ у знатној мјери и природа земљишта.

Поставимо се сада пред тешком стварношћу: земљишта већином сиромашна, јако деградирана, прекомјерне зимске кише и скоро потпуно одсуство падавина у току љета.

Да ли ће бити могуће измијенити стари систем заснован на сјетви житарица и примјени угара, с обзиром на кратак вегетациони период? Без двоумљења можемо одговорити потврдно.

Јасно је да се мора наставити са гајењем житарица, но њих треба да смјењују пићне биљке, способне да одрже или повећају плодност земљишта, било предношћу директне паше, било повећањем сточног фонда, према циклусу: пића, стока, ђубре.

Да би наше гледиште учинили разумљивијим, морамо нагласити да увођење пићног биља у културу не може бити посматрано само са економског гледишта, већ и са гледишта користи које отуда проистичу за остале културе плодореда. Укратко можемо рећи: што више буде пиће, биће више стоке; а што више буде стоке, биће више органске материје и жита у истој области.

Морамо такође водити рачуна о поправци квалитета стоке, обзиром да је производња пиће рентабилна само онда ако је стока доброг квалитета.

На основу ових поставки португалска пољопривредна служба је већ 13 година успоставила мрежу огледних фарми у зони климе средоземног типа. Добијени резултати доводе до закључака да је могуће извршити радикалну измјену у системима култура традицио-

налних за ову зону. Ови ће резултати бити, накнадно, детаљније приказани, али желимо да у међувремену изнесемо, у главним линијама, оно што је реализовано код двије од ових огледних станица.

1) Огледна станица за суво ратарчење — Pegoes

Налази се у крају са пјесковитим и врло сиромашним земљиштем, без падавина у мају, јуну, јулу, августу и септембру.

Пољопривреда је у овом подручју крајње сиромашна. Она је ограничена, изузев у случајевима пошумљавања (*Quercus* i *Pinus*) на сљедећи плодород:

1 година: обрађени угар

2 година: пшеница

3 година: оvas

а затим, обично, три године необрађеног угара.

На немеханизованим експлоатацијама држи се радна стока (говеда и муле), а од производне стоке овце.

Просјечни принос пшенице не прелази 500 кг/ха, а више од 10 хектара је потребно за одржавање једне овце мале мјере.

Органска фертилизација је ограничена на овчје ђубре, произведено дању на паши и ноћу у торовима.

Од минералних ђубрива употребљавају се искључиво фосфорна и азотна и то само за пшеницу.

У нашој огледној станици усвојен је овај плодород:

1 година: лупина за зелено ђубрење, посијана ујесен. У првој фази служи за пашу, а у другој се заорава, у марту. Смјењује је кукуруз.

2 година: споредне ненаводњаване житарице за зрно у смјеси са сераделом.

3 година: серадела

4 година: лупина за сјеме

5 година: пићне житарице, ђубрене.

6 година: смјеша лупине и граминае, за силирање

7 година: природно испасиште а затим кукуруз у прољеће

8 година: споредне житарице за зрно ненаводњаване, у смјеси са сераделом

9 година: серадела.

Током овог плодореда заоравање органске материје врши се два пута тј. у првој и петој години. Ђубрење минералним ђубривима обавезно је за сваку культуру.

Жива вага постојеће сточе је 10 пута виша него код остале сточе која се узгаја у истој области, гдје се земљиште експлоатише на традиционалан начин.

Приноси пшенице су просјечно два пута виши него код осталих произвођача.

2) Огледна станица за суво ра-
тарење — Evora

Налази се у крају са гранитним, пјесковитим и сиромашним земљиштем, без падавина у мају, јуну, јулу, августу и септембру.

Пољопривреда је у овом крају доста сиромашна. Ограничена је на производњу житарица и узгој сточе, уз пашњачки режим. Примјењује се сљедећи плодоред:

1 година: обрађени угар

2 година: пшеница

3 година: овас

а затим три године необрађеног угара.

Код немеханизованих газдинстава држи се радна стока, а од производне — овце и понеко говедо.

Принос пшенице креће се од 700 до 1000 кг/ха. Око 8 ха је потребно за одржавање једне овце.

Органско ђубрење је врло ограничено, а минерално је сведено на мало фосфора и врло мало азота.

Код ове огледне станице усвојен је сљедећи плодоред:

1 година: зелено ђубрење, а затим кукуруз сијан у прољеће

2 година: споредне житарице за зрно

3 година: пићне житарице, ђубрене

4 година: пашњак

5 година: пашњак.

6 година: споредне житарице за зрно.

У току плодореда врше се два заоравања органске материје: у првој и у трећој години.

Ђубрење минералним ђубривима је обавезно за све културе.

Жива вага сточе коју земљиште може одржавати је око 20 пута виша него код остале сточе исте зоне

гдје се земљиште експлоатише на традиционалан начин.

Просјечни принос пшенице износи 1600 кг/ха, а често је прелазно 2000 кг.

На крају тврдимо да се пољопривреди овог подручја може дати јак импулс. Проблем је можда социјално компликован и технички смио, али је рјешив и треба му прићи фронтално.

Извод из дискусије

Најтежи проблем који се поставља када се тражи утврђивање плодореда у средоземној области је реализовање тога плодореда и одржавање плодности земљишта на малим газдинствима, као нпр. у Грчкој, гдје она често имају свега 1,5 акар површине. У земљама гдје уситњеност посједа није толико изражена, рјешење проблема је лакше. Међутим, треба још увијек рачунати са тешкоћама кад се ради о повећању приноса пићних биљака. Оне су нарочито економског карактера, а проистичу често из фаворизовања које се указује гајењу пшенице, што проузрокује тенденцију за честим понављањем ове културе.

Увођење сталних ливада у плодоред, у већини случајева, изгледа такође тешко спроводљиво због слабе плодности земљишта и недовољних и рђаво распоређених падавина у великом дијелу средоземне области.

У закључку можемо истаћи нужност истраживања у свакој заинтересованој земљи, могућности да се произвођачу докаже предност успостављања већих површина под ливадама, ради држања већег броја сточе и веће производње пшенице, иако на мањим површинама, путем повећања приноса по јединици површине на земљиштима са већим нивоом плодности. Овај ће већи ниво бити посљедица савјета који се буду давали произвођачу.

Превео Ђ. М.